

Fel-felbukva, hörögve, de végre kivergődtünk az útra, amely most egészen elhagyatott volt. Aztán -ahogy ködös emlékeimben megkövült-szöllőkön, szántókon, réteken törünk célunk, az elhagyott város felé. Szembe velünk ismeretlen uniformisú katonák áradata özönlik. Egy közülük biztatóan felénk kiált: Vojna kaput!.. Debrecen kaput!..

Nem értjük, csak megyünk, fullasztó, nehéz lihegéssel, futva és trappban, el, ki. minél távolabb a pokoltól, ahol éppen most készül összedölni minden.

Debrecen kaput?.. Valaki azt mondja közöttünk, ez annyit tesz: Debrecen halott.

Hová megyünk akkor?.. A halottak városába?

A dűlőutak mentén szétlőtt harckocsik, kerekéről leroskadt szekerek, eldobott motorok, kerékpárok.

VI.

Már bent vagyunk az elővárosban, a kertségi házak során. Az úton még mindig özönlenek az idegen katonák. De itt már csend van s az élet bárhogyan is, de él.

A színház előtt haladunk. Kilépek összeverődött kis csapatunkból, nekem itt most meg kell állnom. Meg kell nézmem valamit, nekem most mindennél az a legfontosabb, talán az életnél is. Judittal dobogó szívünket véstük.

A kapu ott áll a helyén, híven teljesíti rendeltetését most is. De a szív!.. A szívünk már nem él... Megölte egy eltévedt golyó. Átlötte, hogy haljon meg a szerelem.

KŐ-SZABÓ IMRE

A bányász és a katona

Gosztonyi Lajost a mozdony éles sípja ébresztette fel. Hirtelen nem tudta hol van. A vagonban félhomály uralkodott. A kerekek monoton csattogása elviselhetetlen keménységgel csengett fülében.

Körülnézett. A zsúfolt vagonban az emberek kuporogva aludtak. Az ajtónál egy kopasz, idősebb ember bámult maga elé.

Gosztonyi felállt, az ajtóhoz botorkált. A rés kicsi volt, az ökle sem fért ki rajta.

– Segíts márl – szólt a kopasz férfihez.
Az kérdően intett a fejével.

– Vécézni kell – mondta Gosztonyi és megfogta az ajtót. A kopasz a háta mögé állt és segítette húzni. Az ajtó engedett. Embernyi rés keletkezett. Nézett kifelé; a vonat egyenletes sebességgel futott. A gyorsan tovaftató táviróoszlopokon túl akácos erdő. A levelek sárgultak már.

– Megszökni! – mondta maga elé.

Átpréselte magát az ajtórésen. Lenézett a földre, egybefutó szürke vonalakat látott maga alatt. A kabátját elkapta a szél.

Egy pillanatra megtorpant, majd hirtelen ellökte magát a vagontól.

A töltés szélére esett. A kövek keménységét érezte a lábában. Gurulni kezdett lefelé a töltés oldalán. A vonat zakatolása mintha távolabb került volna.

Az árok mélyén feküdt. Figyelt.

Hirtelen lövés dörrent. Utána még kettő. A vonat hangja egyre távolodott.

Gosztonyi Lajos érezte hogy egész teste sajog.

– Talán nem is tudok felállni – gondolta. – Menekülni kell! – futott át rajta hirtelen a lélelem.

Feltápáskodott, úgy érezte nem is tud lépni, de megindult. Futni kezdett. Futni kezdett az erdő felé. Futása egyre gyorsabb lett. Egy idő után már nem is gondolt a fájdalomra, csak futott. – Csak minél messzebre! – üzte gondolata.

A kiálló ágak ütöttek rajta, de ő ezt nem érezte. Az erdő egy nagy sárga üresség volt előtte.

Csak a fákra figyelt; zihálva futott tovább. Úgy érezte üldözik. Nem mert hátranézni.

– Élve akarnak elfogni – gondolta.

Aztán arra gondolt – csak ki akar dögleszteni. Amikor már látja, hogy nem tudok tovább futni, akkor lő a hátamba – és már érezte a golyó helyét a hátán.

Futása lassult, az időt már nem tudta érzékelni. – Ki tudja mióta futhatok?

A fáradtság egyszerre öntötte el lábát és karját.

– Nem bírom tovább! Lőjjél! – mondta Gosztonyi hangosan.

Egy fának támaszkodott, úgy ölelte át mint részeg az oszlopot.

Hátrapillantott. Egy magyar katona nézett vele farkasszemet.

A katona szólalt meg előbb.

– Hová futsz?

– Be az erdőbe – válaszolta.

– Erre már kifelé szaladsz – mondta a katona és kilépett a fa mögül. Szakadt ruhás, szőrös arcú katona volt. Fegyvert nem látott nála Gosztonyi Lajos.

– Kergetnek – mondta neki.

– Kik? – kérdezte a katona, és egészen közel lépett.

Gosztonyi a vállával a fának támaszkodott, de még mindig erősen kapkodta a levegőt.

– Leugrottam a vonatról.

– Megszöktél?

– És te?

– Én is!

– Most hová?

– Haza.

– Merre?

– Nógrádba – mondta a katona.
– Én Kisterenyén lakom, bányász vagyok. Megtagadtuk a munkát. A csendőrök Hatvanba vittek, majd fel egy vonatra. Azt mondták, internálnak. Dunántúlra. Hosszan nézték egymást.

– És te? – kérdezte Gosztonyi és ellépet a fától.

– A negyedik hadtesttől léptem le.

– Most mi lesz velünk?

– Lassan hazaszivárgunk, öregem. Ott kivárjuk a végét, nem tarthat sokáig. Az oroszok már Pesten vannak – mondta a katona és huncutul kacsintott egyet. Kezei fogtak.

– Kovács Ferenc vagyok – mutatkozott be a katona.

– Gosztonyi Lajos – válaszolta a bányász.

– Gyerünk, mert esteledik – mondta a katona, és a fa tövéből felvette hátizsákját.

Elindultak. A Katona mutatta az utat.

– Ismerős vagy? – kérdezett rá Gosztonyi.

– Kicsit. Veszprém mellett lehetünk. Hajtottam párszor erre a téli vadászatokon.

Szótlanul mentek egymás mögött.

A katona jó két órai gyaloglás után megállt.

– Itt egy tanyának kell lenni.

Lassan mentek tovább. Hirtelen bukkant elő a piros cserepes ház.

– Várj itt, szétnézek – mondta a katona, és elment.

Gosztonyi várt. Nem félt már, de csodálkozott társa bátorságán.

Az egy tyúkkal a háza alatt jött vissza. A tyúknak lógott a feje.

– Muszáj volt. Kiabált az istenadta.

Gosztonyi hirtelen éhséget érzett a gyomrában.

Távolabb a vízmosásban tüzet raktak. Szürkülni kezdett. A tollat letépték róla. Sok helyen felszakadozott a tyúk bőre és a vöröses hús sercegve pirult a tűzön.

Egy óra múlva jóllakottan aludtak. Az álom hirtelen szakadt rájuk.

Gosztonyi erős kiáltásra ébredt.

– Állj, vagy lövök!

Megijedt. Körülnézett. A katona sehol.

A hangok a közelből jöttek. Nem mert moccanni.

– Állj! – újabb kiáltás hangzott, majd puska závarzatának éles csattanása.

Ezt felismerte.

Rövid, tömör csend. Egy acélos lövés.

Hosszú ideig nem hallott semmit. Óvatosan feljebb kúszott a vízmosásban. Szerencsére a bokrok jó fedezéket adtak.

Mozdulatlanul várt. Két csendőr jelent meg egy idő után a vízmosás szélén.

A kialudt tűznél megálltak.

– Itt melegeedett a nyavalyás – mondta az egyik csendőr.

– Fel kellene venni az adatait – mondta a másik és megigazította a puskát a vállán.

Rágyújtottak.

– Mi a fenének, megérdemelte.

– Dehát csak így itthagyjuk? – kérdezte a másik.

– Mindegy az már neki, úgylis az lett volna a vége. – válaszolta az egyik és szétrúgta a könnyű hamut.

Gosztonyi úgy érezte, feléje néznek. Mintha a csendőr szeme egy pillanatig találkozott volna az övével. Érezte, itt a vég. Még levegőt sem mert venni.

Nem tudta érzékelní az időt, hogy meddig maradt még így. Mire felocsudott a csendöröket már nem látta sehol.

Szemével kereste a katonát. A katona letolt nadrággal feküdt a földön: és kezével görcsösen szorította a nadrág gombolóját.

Az ellenkező irányba indult el. Lassan ment, minden neszre figyelt.

Szürkületre egy kaszálóhoz ért. Négy szénaboglya a szélén. Az utolsó egészen távol esett az úttól.

Hirtelen fáradtnak érezte testét.

Körülnézett. Ház, ember sehol.

Az utolsó boglyába bevájta magát. A friss szénailatot tágranyitott tüdővel szívta.

– Éhes vagyok! – gőzölgő krumplira és kenyérre gondolt. – Egy kis foghagymával, meg zsírral. – A nyál már annyi volt a szájában, hogy nem fért. Köpött egyet.

– Majd holnap, holnap biztos eszem – nyugtatta meg önmagát. Lassan aludt el. Ropogós cipókról, pecsenyéről álmódott.

Reggel ágyúzás tompa dübörgése ébresztette fel.

– Az oroszok! Már itt volna a front? – csodálkozott.

Arra gondolt, milyen is lehet egy orosz katona. A sógora azt mondta, durvák, meg hogy nem kegyelmeznek a gyerekeknek, meg a nőknek. Szeretik a szép nőket. Ha védekezni akarnak, minden nő csúnyára fesse magát.

– Honnan tudod ezt? – kérdezte tőle egyszer Gosztonyi.

– Mesélik – válaszolta a sógora. – Jani volt kint Oroszországban tizenhétben, azt mondta.

Lászedte magáról a szénát és visszament az útra. Lassan tovább indult.

A levegő felfrissítette.

Az ágyúzás továbbra sem szűnt meg. Néha úgy érezte hogy erősödik.

Már egészen magasan volt a nap, amikor az út széli árokba ferdén belecsúszva egy harcokocsi pillantott meg. Az oldalán ötágú piros csillag. A löveg félrefordítva mutatott az ég felé.

– Ennek vége! – mondta Gosztolányi Lajos és lassúbbra fogta lépteit. Szerette volna megnézni, a kíváncsisága hajtotta is, de azért a félelme nagyobb volt. Mégis közelebb merészkedett. Ott vette észre, hogy egy orosz katona a harcokocsi alatt van és szerel. A kulcs éles csattanással odaverődött az acél-laphoz.

– Gyorsan megfordult. Indulni akart, amikor ismeretlen kiáltást hallott.

– Sztoj! – csengett a fülébe.

Visszafordult és kezeit önkéntelenül a magasba emelte.

Egy fiatal katona jött feléje. Alig volt húsz éves. Kezében géppisztolyt tartott, és evett.

– Igyl szudá! – intett a kezével, mintha hívná.

Gosztonyi lassan indult feléje.

A katona intett, hogy tegye le a kezét. Leengedte. Lassan, félve közeledett. A katona vállára vette a géppisztolyt és visszament. Tovább evett egy szét-nyitott ujságpapírból.

Gosztonyi állt és nézte az orosz katonát. Nézte, ahogy az evett. Szelte a fekete kenyeret, dobozból konzervet falatozott hozzá.

– „Megezzi és keresztül lő” – gondolta.

– Kudá igyos? – kérdezte a katona.

Nem értette, csak bámult rá, nézte kezében a kenyeret és nyelte a szájában összefutott nyálát.

– Kudá igyos? – kérdezte mégegyszer a katona. Látta, hogy nem érti, mutatta a kezével.

– Haza! – mondta Gosztonyi.

– Mamka, mamka? – kérdezte a katona és nevetett. A másik is kibújt a harckocsi alól és közelebb jött.

– Madjar vagy? – kérdezte és intett a fejével is.

– Nem félni tőlünk! – mondta a másik katona és Gosztonyi vállára tette kezét.

A fiatalabb észrevette, hogy Gosztonyi a kenyeret nézi.

– Kusájtye! – nyújtotta felé a ketté tört kenyeret.

Gosztonyi félve nyúlt érte, beleharapott a kenyérbe, lassan evett. Érezte a szájában összefutó nyálát, a kenyér savanykás ízét, de most olyan volt, mint a legfinomabb kalács.

A katona arca mosolyba futott. Gosztonyi is nevetni kezdett, lassan, majd egyre jobban rázta a nevetés.

KONTÓ ISTVÁN

Regi néni

Álmomból riadtam fel. Nagybátyám, Géza az ágyból kapott ki és rohant velem a legelőre. Menekültünk. Árnyként futottak az emberek. A tó partján már sokan feküdtek. A szülők suttogva hívták gyermekeiket. Jelzőrakéták kúsztak az égre, ágyúszó, szüntelen fegyverropogás és repülők robaja tépett lyukat az éjszaka csendjén.

Nem sírtam. Odalapultam Géza kabátja alá, vacogott a fogam. Félttem, nagyon félttem.

Korábbi éveimről még csak annyit se tudok, volt-e játékom, milyen lehettem. Az a szörnyű este volt életem első napja, amelyre emlékezni fogok mindig.